

Újabb fullánkos hártváásszárnyú (Hymenoptera, Aculeata) fajok Somogyból

JÓZAN ZSOLT

H-7453 Mernye, Rákóczi F. u. 5., Hungary, e-mail: jozan.zsolt@citromail.hu

JÓZAN, Zs.: *New data to the fauna of Aculeata (Hymenoptera) in Somogy county (Hungary).*

Abstract: In this paper the author publishes new species of Aculeata found in Somogy County in the last decade. The following species have to be deleted from the list published by Józán (2001) because of misidentification: *Smicromyrme pusilla* (Klug), *Smicromyrme punctata* (Latr.) (Mutillidae), *Chrysura rufiventris* (Dhlb.), *Hedychridium aheneum* (Dhlb.) (Chrysididae), *Pemphredon brevipetiolatus* Wagner (Sphecidae), *Lasioglossum intermedium* (Schck.), *Lasioglossum limbellum* (Mor.), *Anthophora aestivalis* (Pz.) (Apidae). *Psammaecius punctulatus* (Lind.) (Sphecidae) is a new species for the fauna of Hungary. So far 1008 species have been recorded from the fauna of Aculeata (except species of Formicidae and Bethyloidea) in Somogy County:

Keywords: Aculeata, new data, Hungary, Somogy county

Bevezetés

A Somogy megyében a 20. század végéig ismertté vált állatfajok listájában 992 Aculeata fajt ismertettek (JÓZAN 2001). Az utóbbi évtized gyűjtései során a szerző 6 családba tartozó 22 újabb fajt mutatott ki a megye területén. Ezeket ismerteti a következő fejezetben. Ezek többségét a szerző néhány publikációjában már közölte, de az adatok összefoglalása egy önálló publikációban mindenképpen indokolt. A *Psammaecius punctulatus* (Lind.) (Sphecidae) Magyarország faunájára új. Téves határozás miatt a faunajegyzékből törlendő fajok: *Chrysura rufiventris* (Dhlb.), *Hedychridium aheneum* (Dhlb.) (Chrysididae), *Lasioglossum intermedium* (Schck.), *Lasioglossum limbellum* (Mor.), *Anthophora aestivalis* (Pz.) (Apidae). A *Pemphredon brevipetiolatus* Wagner (Sphecidae) nem önálló faj, a *P. lethifera* (Shuck.) szinonimja.

Az elmúlt években Muskovits József revideálta a magyarországi Mutillidae fajokat. Ennek nyomán a jegyzékben szereplő *Smicromyrme* (s. l.) fajok közül a következőket mutatták ki Somogy megyében. *Smicromyrme rufipes* (Fabricius, 1787), *Smicromyrme ruficollis* (Fabricius, 1793), *Smicromyrme sicana* (Destefani, 1887), *Physetopoda cingulata* (Costa, 1858), *Physetopoda daghestanica* (Radoszkowski, 1885), *Physetopoda halensis* (Fabricius, 1787), *Physetopoda scutellaris* (Latreille, 1792) (= *subcomata* Wesmael, 1852), *Nemka viduata* (Pallas, 1773). Két fajt töröltünk a jegyzékből: *Smicromyrme pusilla* (Klug, 1835), *Smicromyrme punctata* (Latreille, 1792).

A fajok (és alfajok) megoszlása családok szerint:

Család	fajsám
Tiphiidae	6 faj
Sapygidae	4 faj
Scoliidae	4 faj
Myrmosidae	2 faj
Mutillidae	13faj
Chrysididae	76 faj
Pompilidae	78 faj
Vespidae	67 faj
Sphecidae	229 faj
Apidae	529 faj
Összesen	1008 faj

Az új fajok jellemzése

Scoliidae

Megascolia maculata (Drury, 1773) – Mernye: belterület, 2008. V. 19. 1♀, 2010. VI. 18. 1♂ (észlelés) – Meleghez- és szárazsághoz ragaszkodó, mediterrán elterjedési jellegű törösdarázs. Védett faj. Magyarországon régebben sokfelé előkerült, de a szerző az utóbbi évtizedekben mindössze Pécsen és Ágasegyházán gyűjtötte. A gazdaállatai (szarvasbogár orrszarvúbogár) megritkulása miatt egyre veszélyeztetettebb lesz hazánk legnagyobb termetű darázsfaja.

Chrysididae

Chrysis chrysoprasina Förster, 1853 – Kereki: homokbánya, 2005. VIII. 10. 1♀ – Nagyon ritka pontomediterrán fémдарázs. Magyarországi előfordulását elsőként a szerző ismertette (JÓZAN 2006). A fenti lelőhelyén kívül csak Fülöpházán a védett buckásban került elő.

Chrysis millenaris Mocsáry, 1897 – Kőkút: belterület, 2006. VII. 8. 1♀ – Pontomediterrán fémдарázs faj. Hazánkban alföldi és dombvidéki területeken került elő, mindenütt ritka. A Balaton-felvidéken két évtizede kettő lelőhelyen került elő (JÓZAN 1998), a további kutatások során újabb két helyen gyűjtöttük (Szentbékállá, Csopak). A szerző Pákozdon és Sukorón is megtalálta. Dél-Dunántúlon csak ezen az egyetlen helyen került elő.

Hedychridium flavipes (Eversmann, 1857) (= *Colpopygia flavipes* Ev.) – Gamás: Kisbári út 2006. IX. 3. 1♀ – Melegkedvelő, a mediterrán területekről és Délnyugat Ázsiából kimutatott ritka fémдарázs. Hazánkban főleg az Alföld homokvidékein került elő. Dél-Dunántúlon négy évtizednyi gyűjtőmunka során a szerző csak ezt az egyetlen példányt gyűjtötte.

Pompilidae

Priocnemis mesobrometi Wolf, 1961 – Polány: belterület, 2007. VIII. 6. 1♂ – Spanyolországtól Közép-Európaig került elő. Csehországban és Szlovákiában régebben 15 lelőhelyét közölték (WOLF 1971). Magyarországon négy lelőhelyről ismertették előfordulását (MÓCZÁR L. 1956, 1986). A szerző megtalálta a mecseki Orfűn és Sikondán. Papp Jenő a Bakony egy pontján gyűjtötte.

Vespidae: Eumeninae

Alastorynerus microdynerus (Dalla-Torre, 1889) – Karád: Csiszár-hegy, 2007. V. 23. 1♀; Kereki: homokbánya, 2006. VII. 5. 1♀; Simonfa: Messzelátó, 2003. V. 24. 1♂ – Közép- és Délnyugat-Ázsiában elterjedt redősszárnyú darázs. Közép-Európában igen ritka. Kimutatták Szlovéniában. Hazánkban régebbi előfordulását csak Simontornyáról közölték (MÓCZÁR L. 1995). Első dél-dunántúli adatát a szerző (JÓZAN 2007) ismertette. Az utóbbi években előkerül Külső-Somogyban is a fenti két helyen. Megtaláltuk még a Balaton-felvidék két pontján is.

Microdynerus longicollis (Morawitz, 1895) – Bonnya: Bonnyapuszta, 2009. VI. 8. 1♂ – Európa melegebb klímájú területein és Kis-Ázsiában elterjedt faj. Magyarország Állatvilága Vespoidea füzetében hat magyarországi lelőhelyét közölték (MÓCZÁR L. 1995). Ebből egy van Dél-Dunántúlon (Pécs). A Bakonyban Papp Jenő Pétfürdőn (Várpalota), a szerző Cserszegtomaj határában gyűjtötte.

Symmorphus angustatus (Zetterstedt, 1838) – Somogyfajsz: őskohó környéke, 2005. VI. 4. 1♂ – A palearktikum hűvösebb klímájú északi részén szélesen elterjedt darázsfaj. A Kárpát-medence hegyvidékeinek néhány pontján került elő Hazánkban régebben csak Cserépfalun találták meg (MÓCZÁR L. 1995). Somogyi előfordulását néhány éve már közöltük (JÓZAN 2006).

Sphecidae

Crossocerus heydeni Kohl, 1880 – Darány, Barcsi-Borókás TK, 1979. VIII. 7. 1♀ (leg. Tóth S.) – Észak- és Közép-Európában élő kaparódarázs, melyet Japánban is megtaláltak. Ausztria öt tartományában került elő, de nem gyakori (DOLLFUSS 1991). Németországban szintén öt tartományban találták meg (OHL 2001). Előkerült Franciaország keleti részén és Svájcban is (LECLERCQ & BARBIER 1993). A Kárpát-medencében a Magas-Tátrából van példányunk (MÓCZÁR L. 1958). Magyarországi előfordulását elsőként JÓZAN (2008) közölte.

Isodontia mexicana (Saussure, 1867) – Bonnya: belterület, 2009. VI. 3. 1♂, 2010. VI. 28. 1♂; Iharosberény: belterület, 2010. VII. 9. 1♀ 2♂; Lad: belterület, 2006. VII. 8. 1♀; Lábod: 2004. VII. 21. 1♂; Mernye: belterület, 2010. VII. 11. 1♂ (észlelés); Szőlád: temető környéke, 2010. VII. 5. 1♂; Tapsony: belterület, 2010. VII. 20. 2♀ – Erről a Közép-Európában terjeszkedő kaparódarázs fajról a szerző már több cikkben közölt ismertetőt. Első somogyi példányát Lábodon sikerült gyűjteni (JÓZAN 2006). Ebben a cikkben részletes leírás található európai terjeszkedéséről. Az utóbbi években a fenti lelőhelyeken kívül előkerült még Pécsen (Bárány-tető) valamint Kaposvár és Szombathely belvárosában. Az utóbbi évben terjeszkedésének gyorsuló ütemére utal lelőhelyeinek gyarapodása. Osztrák szerzők számoltak be arról, hogy ez az urbanizálódó faj még Bécs belső területein is megtelepedett. Megfigyeléseink szerint főleg az ernyősvirágúakat látogatja (*Angelica sylvestris*, *Anethum graveolens*, *Heracleum sphondylium*, *Pastinaca sativa*), de felkeresi a *Clematis vitalba*, a *Sambucus ebulus*, a *Rubus*- és a *Solidago* fajok virágait is.

Mimumesa beaumonti (Van Lith, 1949) – Bedegkér: belterület, 2009. VII. 20. 1♂; Mernye: belterület, 2003. VII. 25. 1♀ – Igen ritka kaparódarázs faj, Nyugat-, Észak-, és Közép-Európában ismerjük előfordulását (BALTHASAR 1972, OHL 2001). Előkerült továbbá a Kelet-európai-síkság középső és északi területein is.

Passaloecus pictus Ribaut, 1952 – Kaposszerdahely: belterület, 2006. VII. 31. 1♂; Kaposvár: Zaranyi lakótelep, 2005. VI. 17. 2♀ 2♂. – Törökországban és Dél-Európában előkerült ritka gyantásdarázs faj. Németországban többfelé kimutatták (OHL 2001), és előkerült Franciaországban is (LECLERCQ 1979). Ausztriában még nem találták meg, de

Svájcban már gyűjtötték. Magyarország faunájában való előfordulását az utóbbi években ismertették (JÓZAN 2008).

Passaloecus turionum Dahlbom, 1845 – Nagybjajom: Homokpuszta, 1989. VI. 20. 1♀. – Észak- és Közép-Európában élő gyantásdarázs. Egyes szerzők a *P. gracilis* szinonimjának tartják. DOLLFUSS (1991) a két fajt elkülöníti. Ausztriában kevés lelőhelyét ismertette. Németországban szélesebben elterjedt (OHL 2001). Előkerült a faj Belgiumban és Franciaországban is (LECLERCQ 1979). BAJÁRI (1957) a *Passaloecus* fajok határozókulcsában a *P. turionum* nevet alkalmazta. Az általunk gyűjtött több tucat példány vizsgálata során csak két nőtény példányt találtunk, amelyekre a *P. gracilis* fajtól elkülönítő határozóbélyegek jól illenek. Nagy a valószínűsége annak, hogy a Magyar Természettudományi Múzeumban őrzött példányok zöme is a *P. gracilis* fajhoz tartozik.

Passaloecus vandeli Ribaut, 1952 – Gige: belterület, 2004. VIII. 8. 1♂; Homokszentgyörgy: belterület, 2004. VIII. 8. 1♀; Lad: belterület, 2004. VIII. 8. 1♂ – Dél- és Közép Európából kimutatott gyantásdarázs. Ausztriából DOLLFUSS (1991) csak egy lelőhelyét közölte. Németország négy tartományában gyűjtötték, továbbá előkerült Svájcban, Franciaországból és Horvátországból is. Hazánkban a fentiek az első lelőhelyei (JÓZAN 2008).

Pemphredon austriaca (Kohl, 1888) – Somogyszob: Baláta, 1989. VI. 23. 1♂ – Kelet-Kaukázustól Közép-Európán, Olaszországon és Spanyolországon át Tunéziáig ismerjük elterjedését (SMISSEN 2003). Magyarországon régebben csak négy lelőhelyét közölték (BAJÁRI 1957). Az utóbbi évtizedben különböző ökológiai és faunisztikai kutatások során előkerült Kecskeméten (arborétum), Noszvaj; Síkfőkúton, Szilvásvárakon (Malaise-csapda, ablakcsapda). Porván biodiverzitás napi kutatás során gyűjtöttük. A szerző még Mekényesen is kimutatta.

Pemphredon baltica Merisuo, 1972 – Mernye: belterület, 1976. VIII. 15. 1♀; Kisasszond: belterület, 2004. VIII. 8. 1♀ – Észak- és Közép Európában élő feketedarázs faj. Németországban elterjedtebb, Ausztriában már ritka. Előkerült Horvátországban is. Magyarországon az első lelőhelyét Síkfőkútról (Noszvaj) közölték (PAPP & JÓZAN 1995). Eddig ez a három hazai előfordulása ismert.

Psammaecius punctulatus (Vander Linden, 1829) – Bonnya: Bonnyapuszta, 2008. VII. 19. 1♀ – Mediterrán elterjedési jellegű kaparódarázs. Romániában, Bulgáriában és Horvátországban is előkerült (Fauna Europaea). A 19. század végén gyűjtötték a Delibláton (Szerbia), és Románia délnyugati részén (BAJÁRI 1957). Magyarországon a kilencvenes évek elején sikerült kimutatnunk Fülöpháza és Ágasegyháza határában a védett buckás területén. A szerző gyűjtötte Észak-Dalmácia néhány pontján is (JÓZAN 2009). A Kárpát-medencében húzódik elterjedésének északi határa. Magyarország faunájára új.

Apidae

Chelostoma foveolatum (Morawitz, 1868) – Szőlád: temető környéke, 2010. VII. 5. 1♀ – Mediterrán elterjedésű hengerseméh faj. Hazánkban régebben a Dunántúlon került elő. A szerző a Mecsekben és a Bakony számos pontján gyűjtötte, és megtalálta a Bükkben (Felsőtárkány) és a Zempléni-hegységben is (Füzér).

Coelioxys alata Förster, 1853 – Vízvár: Dráva-part, 2003. VIII. 14. 1♀ – Igen ritka, nyugat-mediterrán elterjedési jellegű kakukkméh. Közép-Európa délebbi táján is előfordul. Németország déli tartományaiiban ismerjük néhány lelőhelyét (DATHE 2001). Magyarországon első példányát a Fertő-Hanság NP kutatása során találták meg Kapuvár környékén (JÓZAN 2002).

Lasioglossum bischoffi (Blüthgen, 1931) (= *crisula* Pér.) – Cserénfa: 2008. V. 17. 1♀ – A Balkán-félszigeten és Nyugat-Ázsiában kimutatott karcsúméh faj (EBMER 1988). Magyarországon elsőként a Mecsek két pontján találtuk meg (JÓZAN 2006). Kimutattuk az Istriai-félsziget több pontján is (JÓZAN 2009).

Nomada furvoldes Stöckert, 1944 – Bárdudvarnok. Bánya, 2005. V. 16. 1♀; Bószénfa: Farkaslaki-erdő, 2004. V. 21. 1♂; Cserénfa: Rekesz, 2005. VI. 1 1♀; Ibafa: belterület, 2005. V. 21. 1♀; Kereki: belterület, 1998. V. 1. 1♂; Miklósi: belterület, 1998. V. 1. 1♀; Nyim: régi temető, 2006. V. 10. 1♂; Siófok: Töreki, 2005. VIII. 20. 1♀; Szólád: Sagar, 1998. VII. 18. 1♂; Zselickislak: Bogyán, 2007. IV. 21. 1♀ – Közép-Európa néhány országában (Ausztria, Csehország, Szlovákia, Szlovénia) és Olaszországban ismerjük előfordulását (Fauna Europaea). Magyarországon területén kevés lelőhelyről került elő. A szerző a fentieken kívül megtalálta még a Balaton-felvidék négy pontján (Balatonfüzfő, Balatonfüred, Balatonyörök, Balatonhenye), továbbá Öskü és Márkó határában is. A faunakatalógusban (MÓCZÁR & SCHWARZ 1968) csak három régebbi lelőhelyék közölték hazánk területéről.

Pseudapis unidentata (Olivier, 1811) – Ádánd: Jaba-völgy, 2005. VIII. 20. 3♂ – Mediterrán elterjedési jellegű dagadtcombúméh. Hazánk melegebb klímájú tájain került elő (MÓCZÁR M. 1967). Dél-Dunántúlon a szerző több évtizedes kutatásai során csak Pécsen gyűjtötte. Külső-somogyi előfordulását már közöltük (JÓZAN 2006).

Irodalom

- BAJÁRI E. 1957: Kaparódarázs alkatúak I. (Sphecidae I.). – In: Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae) XIII/7: 1-117.
- BALTHASAR, V. 1972: Fauna CSSR. Grabwespen (Sphecoidea). – Verlag der Tschechosl. Akad. der Wissensch., Praha: 1-471.
- DATHE, H. H. 2001 – Verzeichnis der Hautflügler Deutschlands, Apidae – In: DATHE, H. H., TAEGER, A., BLANK, S. M. (eds.). – Entomofauna Germanica, IV., Entomologische Nachrichten und Berichte 7: 1-178.
- DOLLFUSS, H. 1991: Bestimmungsschlüssel der Grabwespen Nord- und Zentraleuropas (Hymenoptera, Sphecidae), mit speziellen Angaben zur Grabwespenfauna Österreichs. – Stapfia 24: 1-247.
- EBMER, A. W., 1988: Kritische Liste der nicht-parazitischen Halictidae Österreichs mit Berücksichtigung aller mitteleuropäischen Arten (Insecta: Hymenoptera: Apoidea: Halictidae). – Linzer biologische Beiträge 20/2: 527-711.
- JÓZAN ZS. 1998: A Bakony fémдарázs faunájának (Hymenoptera, Chrysididae) alapvetése. – Folia Musei Historico-Naturalis Bakonyiensis 13(1994): 117-134.
- JÓZAN ZS. 2001: Somogy megye fullánkos hártýásszárnyú (Hymenoptera, Aculeata) faunája. – Natura Somogyiensis 1: 269-293.
- JÓZAN, ZS. 2002: Scolioidea, Sphecoidea and Apoidea (Hymenoptera) from the Fertő-Hanság National Park. – In: MAHUNKA, S. (ed.): The fauna of the Fertő-Hanság National Park, 2002: 597-616., Hungarian Natural History Museum, Budapest.
- JÓZAN ZS 2006: Adatok Dél-Dunántúl fullánkos hártýásszárnyú (Hymenoptera, Aculeata) faunájának ismeretéhez. – Natura Somogyiensis 9: 279-288.
- JÓZAN ZS. 2007: Újabb adatok a Zselic fullánkos hártýásszárnyú (Hymenoptera, Aculeata) faunájának ismeretéhez – Somogyi Múzeumok Közleményei, B – Természettudomány 17(2006): 169-182.
- JÓZAN ZS. 2008: Új kaparódarázs fajok (Hymenoptera, Sphecidae) Magyarország faunájában – Somogyi Múzeumok Közleményei 18: 81-83.
- JÓZAN, ZS. 2009: Contribution to the knowledge of the Croatian Aculeata fauna (Hymenoptera, Aculeata). – Natura Somogyiensis 15: 159-180.
- LECLERCQ, J. 1979: Catalogue et codage des Hymenopteres Sphecides de France et Benelux. – Notes Fauniques de Gembloux 1: 1-87.
- LECLERCQ, J. & BARBIER, Y. 1993: Atlas repartition des Crabroniens de France et des regions limitrophes. – Notes Fauniques de Gembloux 17: 1-94.

- MÓCZÁR L. 1956: Pökölódarázs alkatúak (Pompiloidea). – In: Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae) XIII/5: 1-76.
- MÓCZÁR, L. 1986: The survey of the Chrysoidea, Pompiloidea and Vespoidea fauna of the Kiskunság National Park (Hymenoptera). – In: MAHUNKA, S.(ed.): The Fauna of The Kiskunság National Park, I., Akadémiai Kiadó, Budapest: 383-400.
- MÓCZÁR L. 1995: Redősszárnyúdarázs-szerűek (Vespoidea). – In: Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae) XIII/B/6: 1-181.
- MÓCZÁR, L. & SCHWARZ, M. 1968: A Nomada-, Ammobates-, Pasites és Parammobatodes nemek faunakatalógusa (Cat. Hym., XXIII.). – Folia entomologica hungarica (series nova) 21: 339-360.
- OHL, M. 2001: Verzeichnis der Hautflügler Deutschland, Sphecidae – In: DANTHE, H. H., TAEGER, A., BLANK, S. M. (eds.) – Entomofauna Germanica, IV., Entomogische Nachrichten und Berichte 7: 1-178.
- WOLF, H. 1971: Prodromus der Hymenopteren der Tschechoslowakei, Pars: 10: Pompiloidea. – Acta Faunistica Entomologica Musei Nationalis Pragae 14, Suppl. 3: 1-76.
- PAPP, J., JÓZAN, ZS. 1995: The dispersion and phenology of sawflies and aculeate wasps in the Sikfőkút oak forest, Hungary (Hymenoptera). – Folia entomologica hungarica 56: 133-152.
- SMISSEN, J. 2003: Zur Kenntnis der Untergattung Cemonus Jurine 1807 (Hymenoptera: Sphecidae, Pemphredon) mit Schlüssel zur Determination und Hinweis auf ein gemeinsames Merkmal untersuchter Schilfbewohner (Hymenoptera: Sphecidae, Pompilidae). – Notes fauniques de Gembloux 52: 53-101.